

Колотілова І. О.,
аспірант

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СУДОВІ РІШЕННЯ ТА РІШЕННЯ СУДУ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Анотація. У статті аналізується вживання термінів «судове рішення» і «рішення суду» в цивільному процесі України. Обґрунтовується необхідність заміни загального терміну «судові рішення» на термін «судові акти». Досліджується співвідношення понять форми та види судових актів та рішень.

Ключові слова: судові рішення, рішення суду, судові акти, форми судових актів, види рішень суду.

Постановка проблеми. Під час дослідження інституту рішення суду в цивільному процесі України насамперед звертає на себе увагу той факт, що в Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України) вживається два терміни: «судові рішення» і «рішення суду», які є надзвичайно схожими, але водночас несуть різне смислове навантаження. Чинний ЦПК України взагалі не містить визначення жодного з вказаних понять, натомість у ст. 208 ЦПК України, яка має назву «Види судових рішень», передбачені такі форми судових рішень, як ухвали, рішення і постанови.

Проблематика використання та співвідношення вказаних термінів у цивільному процесі торкалися у своїх працях багато науковців, а саме: М.Г. Авдюков, І.В. Андронов, С.К. Загайнова, О.В. Кот, Л.С. Лисенко, В.І. Тертишніков, С.Я. Фурса, О.М. Шиманович та інші, але єдиного підходу вироблено не було.

Метою цієї роботи є проведення аналізу норм чинного цивільного процесуального законодавства та судової практики на предмет застосування термінів «судові рішення» та «рішення суду», з'ясування співвідношення понять форми та види судових рішень, а також висловлювання пропозицій щодо виправлення наявних законодавчих неточностей для удосконалення цивільного процесуального законодавства України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як уже було вказано, судові рішення викладаються в таких формах: ухвали, рішення та постанови. Відповідно до ч. 1 ст. 95 ЦПК України наказ є особливою формою судових рішень, що видається в наказному провадженні. Шляхом постановлення ухвали вирішуються питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження в справі, залишення заяви без розгляду. Закінчується судовий розгляд шляхом ухвалення рішення, а у випадках, передбачених ст. ст. 389-6 та 389-11 ЦПК України (провадження в справах про оскарження рішень третейських судів та про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів) – шляхом постановлення ухвали. Перегляд судових рішень Верховним Судом України закінчується ухваленням постанов.

Як видно лише зі змісту ст. 208 ЦПК України, у цивільному процесуальному законодавстві термін «рішення» використовується у двох значеннях: по-перше, як узагальнююче родове поняття для позначення всіх актів, що ухвалюються судами (судові рішення), по-друге, як судовий акт, яким справа вирі-

шується по суті (рішення суду). Тобто рішення суду є однією з форм судових рішень.

Використання практично одного терміну для позначення родового і видового поняття є неправильним, оскільки призводить до різного тлумачення одних і тих самих положень законодавства. Наслідком такої тавтології є плутанини в теорії цивільного процесуального права та неоднозначність судової практики, що навіть стало підставою звернення до Конституційного Суду України. Як вбачається з його рішення щодо офіційного тлумачення положень ч. 1 ст. 376 у взаємозв'язку зі ст. ст. 151, 152 та 153 ЦПК України, в одних випадках суди задовольняли подання державного виконавця про примусове проникнення до житла для виконання ухвал про забезпечення позову, в інших – відмовляли в задоволенні такого подання, вказуючи, що в ст. 376 ЦПК України йдеться про виконання судового рішення, яким закінчується розгляд справи. Аналізуючи таке тлумачення, Конституційний Суд України вказав, що, виходячи зі ст. 208 ЦПК України, у розділі VI ЦПК України «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)» визначено порядок виконання як рішень, так і ухвал суду. Тому механізм забезпечення виконання судових рішень, який закріплено в ч. 1 ст. 376 ЦПК України, застосовується і в разі виконання ухвали суду про забезпечення позову [1].

Про неоднаковість розуміння та застосування судами термінів судові рішення та рішення суду в різних нормах ЦПК України свідчить і акцентування на цьому питанні уваги й у постанові Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 року № 14 «Про судові рішення у цивільній справі». Зокрема, у п. 7 цієї постанови передбачено, що під судовим рішенням, зазначеним у ч. 3 ст. 61 ЦПК України, мається на увазі будь-яке судове рішення, яке ухвалює суд у порядку цивільного судочинства, яким справа вирішується по суті (рішення, у тому числі й заочне, або ухвала, а також судовий наказ), у порядку господарського судочинства – відповідно до Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), у порядку адміністративного судочинства – відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України). Водночас у п. 21 постанови передбачено, що роз'яснювати відповідно до ст. 221 ЦПК України суд може лише рішення суду (у вузькому розумінні цього поняття). А ст. 219 ЦПК України, відповідно до якої суд може з власної ініціативи або за заявою осіб, які беруть участь у справі, виправити допущені в судовому рішенні описки чи арифметичні помилки, поширює свою дію на виправлення як рішень, так і ухвал та постанов [2].

З назв та змісту статей Глави 7 Розділу III ЦПК України, якими в ЦПК України й врегульовано досліджувані питання, вбачається, що терміни судові рішення та рішення суду вживаються безсистемно, тому під час кожного застосування ст. ст. 208–223 ЦПК України необхідно звертати увагу на те, чи застосовується норма права до рішення у вузькому розумінні, чи широкому.

Неточності виникають і в науці. Наприклад, у підручнику із цивільного процесу знаходимо абзац: «Рішення суду, залежно

від питання, яке вирішується судом, поділяється на два види: ухвали і рішення» [3, с. 625].

На вказану термінологічну невизначеність ще в 50-х роках ХХ сторіччя звертав увагу М.Г. Авдюков. Науковець слушно зауважив, що термін «рішення суду» вживається у двох значеннях: у першому, найбільш розповсюдженому, – це акт правосуддя в цивільних справах, яким вирішується спір між сторонами по суті; у другому значенні вказаний термін використовується як збірне (загальне) поняття щодо всіх процесуальних актів, які виносяться судами, тобто в значенні судження суду щодо всіх віднесених до його компетенції питань та незалежно від форми вираження [4, с. 7].

У ст. 126 Конституції УРСР 1937 року [5] для загального позначення всіх актів, що ухвалюються судами, було використано термін «постанови», який і сьогодні використовується в навчальній і науковій цивільній процесуальній літературі [6, с. 5; 7, с. 368; 8]. У ст. 14 ЦПК України 1963 року вказувалося на існування таких форм судових актів, як рішення, ухвали і постанови, а для їх загального родового позначення лише в ч. 3 ст. 9 використано термін «судові документи». Глава 22 Розділу III ЦПК України 1963 року, положеннями якої було врегульовано провадження справ у суді першої інстанції, мала назву «Рішення суду». З прийняттям у 1996 році Конституції України вперше на законодавчому рівні як родовий, який охоплює всі акти суду, які ухвалюються іменем України та є обов'язковими для виконання на всій її території, було використано термін «судові рішення» (ст. 124). Відповідно до ст. 1 Закону України «Про доступ до судових рішень» під судовими рішеннями розуміють рішення, судові накази, постанови, вироки та ухвали, які ухвалюються судами загальної юрисдикції [9]. Дещо ширше вказане поняття розкрито в затвердженому Кабінетом Міністрів України Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень [10], у п. 3 якого вказаний термін вживається для загального позначення вироків, рішень, постанов, наказів, ухвал та окремих ухвал, що ухвалені (постановлені) у кримінальному провадженні, у цивільних та господарських справах, у справах адміністративної юрисдикції та в справах про адміністративні правопорушення. Тобто в чинному законодавстві і судовій практиці термін «судове рішення» вживається як родове поняття для позначення всіх процесуальних актів.

Як слушно зазначив І.В. Андронов, проблема полягає не стільки в тлумаченні тих норм закону, у яких терміни «судові рішення» і «рішення суду» вже використовуються, скільки в новому законодавстві, у якому відсутня усталена судова практика [11].

Використання як узагальнюючого поняття «судові рішення» розкритикували багато науковців. Зокрема, В.І. Тертишников та О.М. Шиманович [8, с. 6], вказавши, що в цивільному процесі рішення є індивідуальним процесуальним документом, запропонували внести зміни до ст. 208 ЦПК України, виклавши її назву як «Види судових постанов» [12, с. 165]. Однак у зв'язку зі змінами, внесеними до ЦПК України Законом України № 2453 від 07.07.2010 року [13], вживання терміну «судові постанови» як родового вже не є актуальним, оскільки не усуває термінологічної невизначеності: відповідно до ч. 4 ст. 208 та ч. 1 ст. 360-3 ЦПК України постанови ухвалюються лише Верховним Судом України. У науковій літературі обґрунтовуються пропозиції використання як узагальнюючих і таких термінів, як «ухвали суду першої інстанції» [14, с. 193], «процесуальні акти суду», «судові акти» чи «акти суду», що дозволяє уникнути наявної термінологічної невизначеності. На нашу думку, найбільш логічною є пропозиція використання як родового терміну «судові акти» [15, 16, 17], але така заміна є досить складною з точки зору практичної реалізації, оскільки термін «судові рішення» використовується не тільки в ЦПК України, а й в

усіх процесуальних кодексах, законах України «Про судоустрій і статус суддів», «Про доступ до судових рішень» та багатьох інших законах і підзаконних нормативно-правових актах.

Окремим важливим питанням є вживання в ЦПК України двох термінів для позначення одного поняття: *види і форми*. Зокрема, ст. 208 ЦПК України має назву «Види судових рішень», у частині першій якої вказано, що «судові рішення викладаються у *формах* ухвал, рішень та постанов».

Для порівняння зазначимо, що ст. 369 КПК України також носить назву «Види судових рішень», а в її змісті вказано, що судові рішення викладаються у формі вироків та ухвал. Така ж ситуація наявна і в КАС України (ст. 158). Як наслідок, виникає питання щодо співвідношення термінів «види» та «форми».

Відповідно до тлумачних словників вид – це окрема галузь роботи, заняття, різновид у низці предметів, явищ тощо; тип або підрозділ, що об'єднує декілька предметів, явищ за спільними ознаками і входить до складу загальнішого вищого розділу – роду [18, с. 381]. Форма – це обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд, або тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний із його сутністю, змістом. У філософському розумінні це спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація і зовнішній вираз, або спосіб здійснення, виявлення будь-якої дії [19, с. 617].

Зважаючи на зміст ст. 208 ЦПК України, у судовій практиці вказані поняття вживаються як синоніми, а в юридичній літературі за різними критеріями визначають види саме рішень суду [20, с. 787–788], а не всіх інших судових актів. Зокрема, залежно від інстанції рішення суду поділяються на рішення суду першої, апеляційної та касаційної інстанцій; за видом провадження в суді першої інстанції – на рішення, ухвалені в порядку позовного, наказного чи окремого провадження; за суб'єктом ухвалення – на рішення, ухвалені суддею одноособово, колегіально в складі трьох або п'яти суддів та в складі одного судді та двох народних засідателів (ч. 4 ст. 234 ЦПК України); за змістом рішення суду поділяють на остаточні та додаткові. У науковій цивільно-процесуальній літературі можна зустріти й інші класифікації. У Єдиному державному реєстрі вживається назва «форма судового рішення» у вигляді вироку, постанови, рішення, судового наказу, ухвали суду та окремої ухвали.

Проаналізувавши законодавство та юридичну літературу, можемо зауважити, що рішення суду можуть бути розподілені на види в залежності від різноманітних критеріїв, тоді як судові акти ухвалюються та постановляються в різних формах, адже саме *форма – це пов'язаний із сутністю та змістом зовнішній вияв предмету чи явища*.

Складається враження, що таку термінологічну невизначеність у поняттях форм та видів судових актів та рішень суду законодавець допустив унаслідок наявності вже висвітленої вище проблеми у вживанні термінів «судові рішення» та «рішення суду». Необхідно звернути увагу, що багато науковців і практиків не приділяють вказаному розмежуванню достатньої уваги і використовують поняття форми і види як синоніми [21, с. 47; 22, с. 583; 7, с. 369].

Висновки. Зважаючи на викладене, можемо дійти до висновку про необхідність заміни терміну «судові рішення», який сьогодні використовується як родове поняття для позначення всіх процесуальних актів суду в ст. 208 ЦПК України та інших процесуальних кодексах, законах та підзаконних нормативно-правових актах на термін «судові акти», що дозволить уникнути такого недоліку законодавчої техніки, як використання тавтологій, сприятиме чіткішому розмежуванню форм судових актів, їх сприйняттю та правильному розумінню учасниками процесу.

Література:

1. Рішення Конституційного Суду України від 31 травня 2011 року у справі за конституційним зверненням громадянки Сіногіної Ірини Іванівни щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 376 у взаємозв'язку зі статтями 151, 152, 153 Цивільного процесуального кодексу України // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 6. – С. 22.
2. Про судові рішення у цивільній справі : постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 року № 14 // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – № 1. – С. 4.
3. Курс цивільного процесу : [підручник] / [В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.]; за ред. В.В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
4. Авдюков М.Г. Судебное решение / М.Г. Авдюков. – М. : Юрид. лит., 1959. – 192 с.
5. Конституція УРСР 1937 р. Електронний ресурс. [Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html>].
6. Чечот Д.М. Постановления суда первой инстанции по гражданским делам / Д.М. Чечот. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1958. – 166 с.
7. Гражданский процесс : [учебник] / отв. ред. В.В. Ярков. – 8-е изд., перераб. и доп. – М. : Инфотропик Медиа, 2012. – 768 с.
8. Шиманович О.М. Судові постанови у цивільному процесі України (на матеріалі рішень і ухвал суду першої інстанції) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / О.М. Шиманович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 20 с.
9. Закон України від 22 грудня 2005 р. «Про доступ до судових рішень» // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 15. – Ст. 128.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 травня 2006 р. № 740 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень» // Офіційний вісник України. – 2006. – № 22. – Ст. 1623.
11. Андронов І.В. Судові рішення в цивільному процесі України: проблеми термінології / І.В. Андронов // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 66. – С. 287–293.
12. Тертышников В.И. Основы гражданского судопроизводства Украины В.И. Тертышников. – Х., 2006. – 256 с.
13. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 2453 від 07.07.2010 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – Ст. 1900.
14. Цивільне процесуальне право України : [навч. посіб.] / О.О. Штефан. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 360 с.
15. Кот О.В. Судові акти в господарському процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / О.В. Кот ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва. – К., 2011. – 21 с.
16. Загайнова С.К. Судебные акты в гражданском и арбитражном процессе: теоретические и прикладные проблемы : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / С.К. Загайнова. – Екатеринбург, 2008. – 20 с.
17. Лисенко Л.С. Законодавча регламентація вимог щодо законності та обґрунтованості судових актів // Актуальні питання державотворення в Україні : зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 21 квітня 2011 р.). – К. – С. 406.
18. Словник української мови : в 11 т. – Т. 1. – 1970 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/vyd>.
19. Словник української мови : в 11 т. – Т. 10. – 1979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/forma>.
20. Шиманович О.М. До питання про види судових рішень в цивільному процесуальному праві України / О.М. Шиманович // Молодь у юридичній науці : зб. тез доповідей Міжнародної наукової конференції молодих вчених «Другі осінні юридичні читання». – Хмельницький : Вид-во ХІУП, 2003. – С. 343–345.
21. Кравчук В.М. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України / В.М. Кравчук, О.І. Угриновська. – К. : Істина, 2006. – 944 с.
22. Загайнова С.К. Судебные акты в гражданском и арбитражном процессе: теоретические и прикладные проблемы : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / С.К. Загайнова. – Екатеринбург, 2008. – 20 с.
23. Гражданский процесс : [учебник] / отв. ред. В.В. Ярков. – 8-е изд., перераб. и доп. – М. : Инфотропик Медиа, 2012. – 768 с.

Колотилова И. А. Судебные решения и решения суда: соотношение понятий

Аннотация. В статье анализируется употребление терминов «судебное решение» и «решение суда» в гражданском процессе Украины. Обосновывается необходимость замены родового термина «судебные решения» на термин «судебные акты». Исследуется соотношение понятий форм и видов судебных актов и решений.

Ключевые слова: судебные решения, решения суда, судебные акты, формы судебных актов, виды решений суда.

Kolotilova I. The court's decisions and judgments: correlation between terms

Summary. The article analyzes use of the terms “the court’s decision” and “judgment” in civil proceedings in Ukraine. Substantiated the necessity of replacing the generic term “judicial decisions” with the term “judicial acts”. We study the relationship between the concepts of forms and types of judicial acts and decisions.

Key words: court’s decision, judgment, judicial acts, forms of judicial acts, types of decision.